

Katolička sveučilišta.

I.

Tko ima škole, taj ima budućnost; tko ima sveučilišta, taj ima narode brzo u svojoj vlasti. To su dobro znali bezbožni državnici, pa se požurili, da osobito brzo i nasilno od početka prošlog vijeka i dalje preotmu sva sveučilišta Crkvi katoličkoj i privatnim ustanovama. Iz državnih je laičkih sveučilišta doskora zastrujila bezbožna filozofija, koja je uzela da raskršćani narode. Racijonalizam, zatim materijalizam, onda monizam službena su nauka tih laičkih ustanova; Kant, Schoppenhauer, Nietzsche, Haekel, Bergson, Groce miljenici su tog protukršćanskog neohumanizma. Tako je Evropa podijeljena u dva tabora: novo poganstvo i katolička Crkva.

Kat. je Crkva odmah na početku te borbe počela kod raznih naroda da diže nova slobodna, privatna, kat. sveučilišta. Koliko ih ima danas?

Belgija je prva, koja je osnovala novije katoličko sveučilište. Katolici su o svom trošku g. 1834. otvorili u Louvani u slobodno sveučilište. To je bilo vrlo skromno, jer je jedva bilo 13 profesora i 186 daka. Ovo sveučilište ima 4 obična fakulteta, t. j. teološki, juridički, filozofski i medicinski. Uz to ima posebni institut za filozofiju, školu za rudarstvo, poljodjelstvo, umjetnosti, manufakturu, arhitekturu, elektriku, trgovinu, konsulate i kolonije. Škole i instituti imaju svoje biblioteke i časopise, praktične kurse ili seminarije, da pojedine studente upute u znanstveni rad. Brojni su i laboratoriji; osobito valja spomenuti one za mikroskopiju, biologiju, zoologiju, paleontologiju, komparativnu anatomiju, fiziologiju, bakterijologiju, fizikalnu kemiju. Da se ovo sveučilište održi, episkopat je odredio, da se dva puta po crkvama kupe milodari. I to traje od g. 1843. do danas. Iz ovog je sveučilišta izišlo silno mnoštvo inženira, pravnika, političara, umjetnika, učenjaka. Tu je odgojena katolička inteligencija i elita, pa je zato i jaka organizacija belgijskih katolika, koji već više decenija drže vladu u svojim rukama.

U Liegeu vode isusovci tehničku višu školu »Ecole technique« (Quai de Longdoz 66), u Anversu trgovačku universu.

Jednako Isusovci imaju filozofijski fakultet u Namuru s naslovom »Faculté de philosophie et des lettres« (Rue de Bruxelles 57).

U Španjolskoj, u Madridu imaju isusovci višu tehničku školu, u Bilbau trgovačku universu i u Comillas teološki fakultet.

Švicarski katolici osnovaše g. 1889. svoje sveučilište u Freiburgu. Najveća je zasluga G. Pythona, da je ovo sveučilište i osno-

vano i to u blizini već postojećih triju sveučilišta (Bern, Lausanne i Genf). Ovo sveučilište priznaje i subvencionira država (kao i belgijska vlada ono u Louvainu). Tu se podučava teologija (obuka je povjerena oo. dominikancima), pravo i filozofija. Sveučilište ima laboratorije za fiziku, kemiju, mineralogiju, geologiju, geografiju, botaniku, fiziologiju, zoologiju, bakterijologiju. Ima i bogatu biblioteku s 300.000 svezaka. Profesori su kao i studenti iz svih krajeva svijeta, te se predaje u latinskom, francuskom, njemačkom jeziku; uz to su neki kursi i u drugim jezicima. Redovito ima preko 500 studenata.

Poljački su katolici nedavno osnovali svoju univrsu u Lublinu. Ona već sada ima lijepi broj slušateljā.

Francuska ima 5 glavnih katoličkih sveučilišta. Netom je zakon 12. jula 1875. udijelio neke slobodštine glede više pouke, odmah su katolici počeli da skupljaju sredstva za svoje universe. G. 1880 je vlada zabranila katoličkim sveučilištima službeni naziv »sveučilište«, pa zato otada nose ona naslov »institut« ili »katolički fakultet«. Uz to studenti moraju polagati ispite pred profesorima državne universe. Uslijed konkurencije državnih sveučilišta i slabih sredstava katoličkih je sveučilištaraca do 2000.

»Katolički institut« u Parizu ima tri fakulteta: teološki, filozofski i juridični. Tome valja pribrojiti i brojne kurse za povijest vjere, apologetiku, crkvenu povijest, literarna, povjesna i znanstvena pitanja. Teološki fakultet ima tri dijela: teologiju, kršč. filozofiju i kanoničko pravo, te se na tom fakultetu može postići bakalaureat, licencijat i doktorat. Drugi su fakulteti više manje analogni državnim fakultetima. Od 26 godina postoje kursevi za djevojke na svim fakultetima osim teološkog. To su viši kursevi za filozofiju, francusku književnost i savremenu povijest (cours superieurs pour les jeunes filles). Sada je rektor ovog sveučilišta Mgr. Baudrillard, član francuske akademije. Sveučilište se nalazi u zgradi starog samostana (sada moderno preuređenog) karmelićanskog (74, rue de Vaugirard).

U Lyonu je otvoreno katoličko sveučilište g. 1875. samo s pravnim fakultetom. Dvije godine kasnije nadodan je i filozofijski fakultet, pa g. 1878. i teološki. Filozofski se fakultet sada dijeli u dva dijela: faculte des lettres i f. des sciences. U prvi spada književnost, povijest, klasična filologija, jezici i filozofija; u drugi opća matematika, diferencijalni i integralni račun, racijonalna mehanika, astronomija, opća fizika, industrijalna fizika, opća i industrijalna kemija, mineralogija i botanika. Ovom je fakultetu pridodan i Institut de Chimie industrielle za mladiće, koji hoće da se posvete industriji.

Kat. sveučilište u Lille-u ima 5 fakulteta: teološki, prava, medicine i farmacije, književnosti i znanosti. Uz to ovo sveučilište ima i ove visoke škole: za socijalne i političke znanosti (ecole des sciences sociales et politiques), za trgovinu (e. des hautes etudes

commerciales), za višu industriju (e. des hautes etudes industrielles) i poduzeća (e. superieure de direction des entreprises). Školarina i upisnina iznosi 100 franaka; za visoke škole u prvoj godini 300, u drugoj 350, u trećoj 400 franaka, svi plaćaju za uporabu biblioteke godišnje 20 franaka. G. 1912. je industrijalnoj školi pridružen i elektrotehnički institut. Sada pohađa ovo sveučilište oko 600 studenata; profesora je 100.

I Toulouse ima katoličko sveučilište s 3 fakulteta: teologije, prava i filozofije, te slobodni fakultet književnosti. Ima i višu školu znanosti (ecole superieure de sciences) t. j. prirodoslovnu i matematičku nauku. U novembru 1919. dobilo je sveučilište i školu poljodjelsku (section agricole). Uz ovo organizira sveučilište mnogo kursova svake godine o raznim predmetima: iz filozofije, stare crkvene književnosti, talijanske književnosti, komparativne povijesti religija, o vjeri i povijesti Židova i t. d.

Peta je katolička universa u Angersu. Tu je u glavnome osnovao Msgr. Freppel. I ova ima 4 fakulteta: prava, teologije, književnosti i znanosti. Ovom zadnjem fakultetu je pridružena viša škola poljodjelstva i trgovine. Studenti svih fakulteta, osim teologije mogu se prikazati i na fakultete jednake kod državnih sveučilišta i dalje tu prosljediti bez ispita ili poteškoća, t. j. sveučilište je zakonom priznato. Spomenuta poljodjelska škola postoji od g. 1898., a ona trgovine i industrije od g. 1909.

Uz ove universe imaju isusovci tehnički fakultet u Lille-u. »Institut catholique des artes et metiers« (rue des Statios 73). Isusovci imaju i spomenutu školu poljodjelstva u Angersu, te u Parpan-Toulouse i »Ecole superiebre d, agriculture u Aix-en Provence*).

Irski se biskupi sakupiše g. 1850. u Thurles i zasnovaše universu po uzoru one u Louvainu. Stvar povjeriše konvertiti i kasnijem kardinalu Newmannu. No on nije mnogo uspio, te je g. 1858. demisionirao kao rektor katoličke universe u Dublinu. Iza toga je manjkalo novaca i studenata. Tekar g. 1908. preustroji se u današnji »University College« i država je podupire. Ova universa doduše ne nosi naslov »katolički«, i otvorena je i drugim konfesijama, ali uistini je pohađaju samo katolici.

U Nizozemskoj je otvorena 1923. u Nynwegenu prva katol. universa. Za nju je grad dao više zgrada i daje godišnjih 100.000 nizozem. forinti, a episkopat je već prije bio skupio tekom više godina znatnu svotu, nužnu za osnutak. Za sada su otvorena samo dva fakulteta: filozofije i prava.

*) Ovi su podaci uzeti iz »Wochenschrift«, 21. 4. 1923, br. 29., a ovaj je časopis to pretiskao iz rimskog »Osservatore romano«; mnogi su podaci upotpunjeni iz »Almanach catollque francais pour 1923.« i iz privatnih izvora.

Jednako g. 1923. otvoriše katolici u Clevelandu (Ohio, Sav. Države Am.) svoje sveučilište. Troškovi su doprli do 15.000 dolara ili 1,500.000 dinara. Osim drugih prostorija ima ovo sveučilište i »stadium«, u kojem će se moći smjestiti do 30.000 osoba. Cleveland broji preko milijun stanovnika i među američkim gradovima je tu najviše milijunaša. S ovim novim sveučilištem imaju sada američki katolici 14 svojih sveučilišta. Od tih četrnaest sveučilišta imaju isusovci ova u svojoj upravi i pouci: Fordham u New-Yorku, Georgetown u Washingtonu. (Ova universa ima Foreign Service, pravnički je fakultet najvećeg ugleda), Detroit u Michigu (pravo, tehnika i trgovina), Saint-Louis u Mo. (svi fakulteti), Marquette Milwaukee u Wisconsinu (pravo, medicina, odontologija, »gouralistic«), The Creighton univ. Omaha u Nebraski (pravo, medicina, odontologija), St. Ignatius u Chicagu (pravo, medicina, tehnika i socijologija), Loyola u New-Orleansu, nadalje u Kaliforniji University of Santa Clara u S. Clara Cal., te Gonsaga university u Spokane (Wash.).

Prve katoličke visoke škole u Americi osnovane su u Quebecu i Montrealu (Kanada). U Quebecu je osnovana universa g. 1852. i uzdržaje ju tamošnje svećenstvo, jer ne prima državne potpore; tu su fakulteti teološki, medicinski, pravni i onaj umjetnosti (ovaj zadnji odgovara našem filozofijskom fakultetu). G. 1878. su katolici osnovali podružnicu ove universe u Quebecu s istim brojem fakulteta. Pred četiri godine universa ipak zatražila od sv. Stolice pravo na svoju autonomiju i to je postigla. Episkopat je raspisao subskripciju, da tako pokrije nužne troškove. I u kratko vrijeme sakupi se do preko 5 milijuna dolara. Ova universa u Montrealu ima uz obične fakultete i politehnikum, školu za komparativnu medicinu, farmaceutičku školu, poljodjelski institut, višu školu za djevojke, višu djevojačku školu i glazbenu školu (Institut Nazareth). Katoličke universe u smislu evropskih universa ne postoje u Americi, osim one u Washingtonu. Ova je osnovana g. 1886; ima sve fakultete, te više laboratorija i bogatu biblioteku.

U južnoj Americi osnovaše katolici universu u Santiagu u Čili g. 1889. Od g. 1889. ima ona uz pravnički fakultet i onaj medicine i filozofije. Od g. 1902. je ona smještena u jednoj od najljepših gradskih zgrada. Akademske graduse podjeljuje državna komisija, kojoj su članovi i profesori ove universe. Studenata je na universi 600—700. I argentinski katolici osnovaše svoju universu u Buenos Airesu g. 1910. Financijske poteškoće i konkurencija državne universe priječe doslije razvitak ove katoličke universe.

Oo. dominikanci imaju universu Sv. Tome u Manili na Filipinskim otocima. Ona ima sve fakultete te velike klinike i laboratorije, muzej starina, i prirodoslovni, veliku biblioteku. Universa je bila izjednačena državnim universama u Španjolskoj i za španjolske je vlade na tim otocima imala naslov »papinska i kraljevska«. Na nioj

je upisano oko 700 studenata.

Isusovci imaju u Buenos-Airesu teološki fakultet, na kome se može postići kao na papirskoj universi i doktorat teologije.

U Italiji je glasovita Gregorijanska universa u Rimu, na kojoj 3 godine pouka traje u kršćanskoj filozofiji, tako i kanoničkom pravu i 4 g. u teologiji. Uz to je skopčan »magisterium«, u kome već doktori 2 godine slušaju i pripremaju se za profesuru (ima svoje diplome). Začetak je ove universe u g. 1551., kada je sv. Ignacij Loj. osnovao »collegium romanum«; no utemeljitelj današnje universe jest papa Grgur XIII., koji je toj školi sagradio ogromnu zgradu za sve narode (ad omnes nationes optimis disciplinis imbuendas). Leon XII. je uskrnulom redu povratio g. 1824. ovu visoku školu i univerzitetstva prava. Univera broji preko 1000 studenata svih narodnosti. U Rimu postoje *Institutum biblicum* (za nauke sv. pisma) i *Institutum orientale* (za proučavanje istočne Crkve i književnosti). Oba su instituta povjerena isusovcima i u obim se institutima može postići graduse prema cilju dotičnih instituta.

U Milanu je pred tri godine otvorena universa »Srca Isusova«. Prve je godine imala samo dva fakulteta: socijologije i filozofije; sada ima i onaj književnosti (lettere) i viši Institut magisterija. Fakultet je književnosti razdijeljen u dvije sekcije: filologija i stara povijest, filologija i nova povijest. U institutu magisterija studenti mogu postići diplome triju vrsti: za pouku u latinskom i talijanskom jeziku, za filozofiju i pedagogiju, za didaktiku. Prve dvije grupe valja slušati 4 godine, treću samo dvije. Diplome imaju legalnu vrijednost prema državnom dekretu 13. 3. 1923.

U Austriji se od g. 1903. sakupljalo milodare za osnutak katoličke universe u Salzburgu. Sada je opet ta ideja na novo oživjela. Katolici hoće da imaju svoju neovisnu universu, jer je nekadašnja vlada za vrijeme rata bila dala katolicima neke garancije kod imenovanja sveučilišnih profesora u spomenutom gradu i na to se novac sakupljeni fuzionirao s postojećom državnom universom. Sada imaju u svojim rukama isusovci teološki fakultet na sveučilištu u Innsbrucku.

Pogledajmo još put istoka. Isusovci su osnovali u Beyruthu (Maloj Aziji) g. 1875. sveučilište s dva fakulteta: filozofije i teologije. G. 1883. pridodaše i medicinu i g. 1902. studij istočnih jezika i višu trgovačku školu. Biblioteka ima do 150.000 svezaka. Ova universa ima i svoj opservatorij u Ksari. — Isusovci imaju svoje universe u Indiji i to: *Bombayu*, *Calcutti*, *Trichinopolyu* i *Mangaloru*. Isusovci su osnovali u Japanu, u Tokiu universu i na njoj djeluju. Doslije imaju fakultet filozofije, književnosti i trgovine. Francuski isusovci imaju svoju universu u Shanga ju u Kini.

II.

Što su universe?

Newmann veli, da su universe »slobodno znanje«; Virchov opet, da su one »opća, znanstvena i moralna kultura«. Drugi ih nazivlju rasadištem ideja i napretka; treći žarištem naroda i uvjetom velikog razvitka. Svi ti uvidaju, da je u universi nešto veliko i vrlo važno za opstanak i razvitak čitavog naroda. Imaju pravo. Kako rijeka teče u nizine i svakamo nosi novi život, tako se i prosvjeta širi s universe u šire mase. Kakova je prosvjeta koga naroda, takov je redovito i taj narod. Ako je ta prosvjeta protukršćanska, eto ti i naroda brzo protukršćanskog. Tako glavni uzrok današnjeg zla u ljudskom društvu, posebno u Evropi, leži u protukršćanskim universama, jer je panteistički Hegelizam početkom prošlog vijeka postao službenom filozofijom gotovo svih državnih universa. Tu je i razlog, zašto su se države ocijepile od Crkve i vjere: universitetski filozofi proglasili autonomiju u svemu. Tako je došlo do lajiciziranja na svim linejama. Današnji je monizam i agnosticizam našao svoje uporište i rasadište na katedrama državnih sveučilišta.

Plodovi nijesu dugo mogli izostati. Protukršćanskoj kulturi (koja je izišla s ovih universa) dogodilo se ono, što se događa pri inficiranoj operaciji: operacija sjajno uspjela, a bolesnik umro. Uza sav sjaj moderne kulture čovječanstvo pada natrag u barbarstvo i nečovještvo, moralnu degradaciju i loš razvitak. Znanje samo ne čuva ljude od dekadence, pa je pravo imao Montaigne, kada je negdje kazao: »U koga nema znanja kreposti, tome je svako drugo znanje štetonosno«. I krepost ne može da se održi bez vjere i odgoja savjesti. A panteizam ne može da bude uporištem morala kao ni agnosticizam, niti mogu da odgoje kreposnu savjest. Da, ljudsko društvo počiva na kreposti i savjesti, ne na znanju ili vanjskom sjaju materijalne kulture, pa zato društvo i pada s protukršćanskim universama.

Nad ovim je posljedicama jadikovao otrag par decenija njemački filozof Paulsen poput Jeremije nad jerusolimskim razvalinama. Ferrero, Foerster i Mereškovski su prošle godine jednoglasno priznali, da je uzrok današnje društvene razroznosti i dekadence protukršćanska kultura, a ova je dakako potekla s državnih universa.

Ovime ne treba generalizovati i baciti se kamenom na svaku državnu universu i njoj pripisati loše stanje jednog naroda, jer su ideje internacionalne i pri prolazu preko granica ne plaćaju carine niti putuju s pasušom. No priznati se ipak mora, da su universe u Evropi općenito proizvele današnje duševno stanje i dekristianizaciju ogromnog broja evropskih inteligenata. Mnogi student mora da se potuži poput F. A. Gemellia, sadanjeg rektora katoličke universe u Milanu. On je nedavno napisao o svojim naukama na sveučilištu

državnom, da je tu izgubio bio i svoju kršćansku vjeru i poštenje kršćanskih kriterija*)

Državne univere pokazuju još jedan veliki manjak a to je *nejedinstvo odgoja*, koji je najveći neprijatelj zdravog napretka i razvitka. Ta što su sveučilištarci? To su budući vođe naroda. Ti dobivaju na današnjim državnim sveučilištima specijaliziranu i detaljiranu naobrazbu u svom predmetu; manjka im odgoj čitavog čovjeka, jer se tobože prepostavlja, da je mladić već u srednjoj školi odgojen. Tu se krije temeljna pogriješka: zaboravlja se naime, da se čovjek mora odgajati, doklegod žive, a mladić još više treba odgoja. Fakulteti državnog sveučilišta nemaju međ sobom intelektualne koordinacije, a uvjerenja su gg. profesorâ vrlo različita i neodređena. I mladić od 20. godine treba upravo neophodno nužno čvrstih načela, koja se ne mijenjaju prema modi; a ovih treba mladić tim više, što mu je narav gipka i stiče već prvim danom sveučilišnog života previše slobode u svakom pogledu**). Država nije u stanju, da odredi ma kojem profesoru stalna načela, jer ih nijedna vlada nema. Zato na državnim sveučilištima ne može da bude jedinstveni odgoj; drugim riječima, uopće ga nema. Zato nam državne univere daju u tolikom broju za narodne vođe (t. j. inteligenciju) ili nehajnike ili sebičnjake ili ljude nejasnih pojmova. To je veliko zlo i nije čudo, ako narodi srću iz liberalizma u komunizam i opet u boljševizam, u anarhiju. »Ako slijepac slijepca vodi, obojica će pasti u jamu« (Mat. 15, 14). Pomanjkanje ekvilibrija na sveučilišnim katedrama rada vrtoglavice u puku, ubija narodne reforme i zdravi napredak.

Drukčije je na katoličkim universama. Tu studenti (ili studentice) nijesu samo slušatelji. Oni se nalaze u atmosferi katoličkoj: studenti su, a i profesori s njima povezani jedinstvenim ciljem i skupnim prakticiranjem kršćanstva; u svim se predmetima naglašuje i pokazuje razlika između nekršćanskog i katoličkog shvaćanja; svaki profesor u svom predmetu ističe skrajne posljedice katoličkog sta-

*) »... entrando nella università italiana ho smarrita la fede e l'onestà dei criteri cristiani, perche i maestri che mi hanno istruito in essa non erano degni di questo nome e mi hanno seminato in cuore l'errore« (Vita e pensiero, br. 12, 1923).

***) O sveučilištarcu je dobro opazio R. de Saint-Chamas u »Les Lettres« (br. 1. 5. 1923) ovo: »Son jugement et sa volonté ne sont pas encore éprouvés. Brusquement, dans la période de son adolescence ou l'équilibre est le plus difficile à garder, on le jette dans la vie, dans l'inconnu, dans la liberté. S'il est étudiant, il va dans les Facultés de l'État, suivre des cours empreints de théories nouvelles pour lui, parfois tendancieuses, souvent contradictoires, parmi lesquelles son intelligence peu mûrie ne sait faire un choix. Il lui arrive aussi de pénétrer dans une atmosphère licencieuse et sceptique, dont il subit l'influence sans contrepartie.«

novišta. Tu se predaje znanost i podaje se katolički odgoj: sveučilište je nastavak srednjoškolskog i obiteljskog odgoja, t. j. u protuslovlju s dekristijaniziranim javnim mišljenjem, raspojasanom ulicom, razvratnom dnevnom štampom, materijalističkom kulturom. Tako n. pr. na katoličkoj universi u Milanu svaki dan sveučilištarci i njihovi profesori jutrom prije predavanja prisustvuju sv. misi u sveučilišnoj zgradi i pristupaju po volji skupa sv. pričesti; često imaju i skupne vjerske ekshorte i vjerske obrede. Tu profesori i daci skupa Boga slave, pa je nauka na taj način začinjena i prožeta nadnaravnim mirisom i dio službe Božje. Kako je nekoć na velebnim katedralama graditeljstvo i sva umjetnost bila mila pjesma vječnom Stvorcu, tako su sada i na katoličkim sveučilištima znanost i život ugodni »miris, što se k nebu diže« poput žrtve paljenice; tu se nebo i zemlja bratime i sljubljuju. To je dakako silna opreka izmed svjetskih ili državnih sveučilišta i katoličkih, pa nije čudo, da racionalizmom i liberalizmom zaraženi intelektualci ne mogu da uvide opravdanost ovog katoličkog postupka; kršćanstvu otudeni ljudi jednostavno ne mogu da shvate katoličke profesore ni katoličke studente. Tako ni pogani ne povjerovali, da spas čovječanstva može doći iz Palestine i čak malenog Betlehema. Slično i danas nekršćanska inteligencija ponosno gleda na svoj veliki broj i ne poznaje važnost katoličke inteligencije, koja se sprema da opet privede otudenu Evropu katoličkoj istini i kat. životu pomoću moralne reforme opet pomladi staru tu zemlju, to sijelo sveopće kulture.

III.

Kada su talijanski katolici preklani počeli da kupe po svoj Italiji doprinose, onda se oboriše liberalci svih dlaka na tu akciju; ipak umjereniji, osobito filozof i bivši ministar Croce (inače monista), udariše u umjerenije pisanje. To je umirilo duhove. Sadanji ministar Gentile izdao je novu odredbu, kojom dozvoljava i privatne univere i daje im neko izjednačenje s državnim universama. »Gazzetta Ufficiale« je donijela 11. 10. 1923. dekret. Po tom dekretu država uzdržava državna sveučilišta u Bolognji, Napulju, Padovi, Palermu, Pisi i Rimu i visoku školu arhitekture u Rimu i tri viša učiteljska instituta u Firenzi, Messini i Rimu. Druge univere (u Firenzi, Cataniji, Macerati, Messini, Milanu, Modeni, Bari, Parmi, Sassari i Sileni) država uzdržava samo djelomično, a za drugo skrbe pokrajine ili gradovi. Privatne osobe ili društva mogu također osnovati svoja sveučilišta (kako već postoje u Camerinu, Ferrari i Perugia), ali sami plaćaju profesore i snose sve druge troškove. Državne pak, slobodne (privatne) i poluslobodne univere su sve u tome izjednačene, što njihove profesore država sve priznaje za svoje i studenti svih univversa polažu ispite pred komisijom, koju sačinjavu profesori univversa raznih kategorija.

Ovako su profesori nove katoličke univere sasma izjednačeni s kolegama državnih univere i imaju ipak potpunu slobodu didaktičnu i idejnu. Država je tu doduše dopustila, da univere, bile one državne ili slobodne, izdaju naslove, laureje ili diplome, ali je ta država ipak sebi pridržala da samo ona smije davati konačnu dozvolu za vršenje raznih profesija i po tome ona hoće tako ipak da u neku ruku kontrolira sveučilišta. Zato su katolici u jednu ruku pozdravili ovu slobodu, ali su odmah i izjavili, da će se i dalje boriti za potpunu slobodu svih univere bez državne kontrole, kakovu su zagovarali katolički socijolozi D'Ondes Reggio i Giuseppe Toniolo. Neće oni da država daje slobodu i ipak tu slobodu pravi gotovo iluzornom sa svojim konačnim ispitima ili kontrolom, jer je vazda gospodar situacije onaj, koji đake ispituje.

U Engleskoj je bolje. U Calcutti n. pr. univere ima više dijelova i pojedine konfesije ili privatna udruženja imaju te dijelove u svojim rukama. Država daje potporu za nabavu zemljišta i zidanje prostora; posebna komisija, koju sačinjavaju odaslanici raznih konfesija, raznih staleža, a vlada imenuje samo jedan dio članova te komisije. a druge članove odabiru konfesije i udruženja, koja obučavaju. Ova je komisija vrhovni forum sveučilišta; odobrava početkom školske obuke predloženi red predavanja kao i vrst, pregledava zgrade sa zdravstvenog stanovišta, vodi brigu da se jednakom proporcijom (prema broju profesora i đaka) dijele državne potpore. Inače se ta komisija ništa ne pača u slobodu nauke i dijeljenje diploma. I država sve diplome i isprave priznaje za svoje. Mnogo je toga engleska vlada u Indiju i ine svoje zemlje zemlje unijela iz Engleske, gdje još (n. pr. u Oxfordu) imade sveučilišta još na ovom temelju uređenih. To je ostatak iz dobe, kada se opravdano držalo, da je škola za narod, ne za državu. Danas je u Evropi država sve za se apsorbirala. Čudnovato je pri tome, da upravo nekatolički narodi kidaju te spona i hoće eto da otmu školu, posebno univere državnom monopolu, državnom servilizmu i da opet, kako je to bilo u srednjem vijeku, otvore sveučilišta slobodnom natjecanju profesora i studenata i tako zapriječe stagnaciju znanja i istraživanja.

Kako je kod nas?

Državni zakoni ne spriječavaju osnivanje privatnih škola, pa time ni univere, ali prave poteškoće glede prava javnosti. Privatne škole ne uživaju u SHS ravnopravnosti s državnim školama. U tome nema slobode ni izdaleka, kakova postoji u Belgiji, Italiji, Nizozemskoj, Engleskoj, Americi; još će mnogo vode proći Savom i Dunavom, dokle naše školstvo bude slobodnije po državnim zakonima i pripusti tako načelo utakmice i isticanja sposobnijih pedagoga i učenika.

Jedno već sada nas katolike mora da zanima, a to je naša budućnost. Mi smo upućeni na same sebe, svoju snagu i svoje organizacije. I ne budemo li jednom imali svoju univere, vazda ćemo biti

siromasi, koji kupe i žive od tuđe milostinje; bez svoje ćemo universe životariti. U Belgiji su katolici doprinosili najveće žrtve kroz zadnjih 50 godina, jer su znali, da će konačno svaku borbu za vlast ili slobodu riješiti mladi ljudi, koji izidu iz slobodnih katoličkih škola. I ako danas triumfiraju belgijski katolici nad liberalizmom, socijalizmom, boljševizmom i drže uzde vlade u svojim rukama i ne žive od mrvica sa stola protukršćanskih elemenata; to je u prvom redu zasluga katoličkih srednjih škola, katoličke njihove universe. Ova će im u obilju dati zgodnih i vrsnih katoličkih inteligenata, tih voda katoličkog puka.

Svakoga ćemo stoga veselo pozdraviti, tko donese slobode na školskom polju, pa bio on ma iz kogamudruga tabora i filozofskog sistema. Tu trebamo slobode kao svježeg zraka i danjeg svijetla.

Kršćanstvo i staleška borba.

Komunisti i socijalisti svih boja upisaše stalešku borbu na svoje zastave. Što to znači? U ovoj borbi moramo dvoje razlikovati: svrhu i sredstvo. Svrha je staleške borbe, da se uspostave jednaka prava i dužnosti za sve ili što je isto, da se uklone sve staleške razlike. Sredstvo, kojim će se to postići, jest: ukimće privatnog vlasništva, u koliko je izvor proizvodnje.

1. Svrha staleške borbe.

Ponajprije moramo razjasniti neke pojmove, da budemo na čistu. Treba dobro lučiti zvanje i stalež. U ljudskom su društvu nužni razni poslovi na pr. zemljoradnički, obrtnički, trgovački, industrijalni, zdravstveni, i t. d. Ako se netko trajno posveti jednom takovom poslu, to mu je zvanje. Razumije se samo po sebi, da zvanje pojedinca ne sačinjava još staleža. Istom ako mnogo njih odabere isto ili srodno zvanje te ako ih zbliže zajednički interesi i ako su svijesni ovih zajedničkih interesa: ako često međusobno prijateljski opće; ako se među sobom žene i ako se zajednički brane i pomažu — sačinjavaju stalež ili »klasu«, koja se trajno razlikuje od drugih slojeva društva. Pa kao što ima različitih zvanja, tako ima i različitih staleža. Govorimo o seljačkom, obrtničkom, trgovačkom staležu. Pa i poduzetnici, industrijalci, učitelji, činovnici, svećenici i t. d. sačinjavaju različite staleže. U raznim staležima ima opet nekih razlika, po kojima pojedinci zauzimaju sad više sad niže mjesto.